

Česká literatura druhé poloviny devatenáctého století

Jakub Rádl

15. září 2019

Obsah

1	Úvod	2
2	Májovci	2
2.1	Vítězslav Hálek (1835–1874)	2
2.2	Jan Neruda (1834–1891)	3
2.3	Karolína světlá (1830–1899)	4
2.4	Jakub Arbes (1840–1914)	4
3	Ruchovci	5
3.1	Svatopluk Čech (1846–1908)	5
3.2	Eliška Krásnohorská (1847–1926)	5
4	Lumírovci	6
4.1	Josef Václav Sládek (1845–1912)	6
4.2	Julius Zeyer (1841–1901)	7
4.3	Jaroslav Vrchlický (1853–1912)	7

1 Úvod

- Česko je součástí Rakouska-Uherska
- Bachův absolutismus – přísná cenzura
- počátkem 60. let Bach odvolán → uvolnění situace
- 1855 – Almanach Lada Niola
  - Božena Němcová: povídka Sestry
  - Česko chce prokázat svou důležitost v rámci literatury

2 Májovci

1858 – Almanach Máj

- Vítězslav Hálek
- Karolína Světlá
- Jan Neruda
- Adolf Heyduk
- za cíl vyzvednout Máchův Máj
- Program
  - povznést kvalitativně českou literaturu na úroveň světové literatury
  - inspirací jsou romantici: E. A. Poe, Heinrich Heine, Viktor Hugo
  - v počátku lehce zanedbávána národní specifika
  - později řešili soudobou problematiku společnosti
  - do tvorby pronikají realistické principy a kritika
  - nová témata (sociální problematika dělníků, postavení žen ve společnosti, zájem o vědu)
  - nechtěli ztvárňovat historická témata (důležitá jsou ta aktuální)

2.1 Vítězslav Hálek (1835–1874)

- uznávaný již za svého života (především poezie)
- rivalita s Nerudou (Neruda ve své době méně oblíbený)
- povídka **Muzikantská Liduška**
  - baladicky laděné
  - Liduška se nakonec zblázní, protože jí rodina nutí sňatek s mužem, kterého nemiluje
- sbírky poezie **V přírodě**, **Večerní písně** (*čít. 253*)
  - přírodní, milostná, i intimní lyrika
- drama **Král Vukašín**
  - historické drama ze srbských dějin
  - otevírací hra v Prozatímním divadle

2.2 Jan Neruda (1834–1891)

- nejvýznamnější z Májovců
- narodil se na Malé straně, ovlivněn zdejšími lidmi a životem
- nedostudoval VŠ, zemřel mu kamarád, nemohl si vzít svoji lásku → ze začátku pesimismus, později se mění
- část života zamilován do Karolíny Světlé
- žurnalista
  - redakce Národních listů
  - setkal se zde s Hálkem
  - fejetony: Kam s ním
- próza
  - povídky a črty
- sbírka **Hřbitovní kvítí** (1857)
  - nepřijata kritikou (→ do další sbírky čekal deset let)
  - ironie, kritika lásky, citu, poezie, cynika, pochyby nad životem
- sbírka **Písně Kosmické**
  - oslava řádu ve vesmíru
  - víra v lidský rozum
  - tvrdí, že se jednou do vesmíru podíváme
  - personifikace vesmírných těles
  - zachyceny osobní prožitky z milostného života
  - čítanka: Jak lvové bijem o mříže
    - víra v rozvoj vědy a techniky
- sbírka **Balady a Romance**
  - některé balady nazvány romancí a naopak
  - ukázka: balada Májová
  - ukázka: romance Helgolandská
- sbírka **Prosté motivy**
  - intimní lyrika
  - paralela mezi lidským životem a střídáním ročních dob
- sbírka **Zpěvy Páteční**
  - deset elegických básní
  - Moje barva červená a bílá
  - Jen dál
  - aluze na ukřižování Ježíše (naděje ze zmrtvýchvstání)
- sbírka **Povídky Malostranské**
  - k maturitě nečíst první a poslední povídku
  - inspirováno životem na Malé Straně
  - **Přivedla žebráka na mizinu** (čít. 261)
    - negativní vliv pomluvy na život člověka
    - baba Milionová rozšíří o žebráku Vojtíškově, že je bohatý → lidé mu přestanou dávat peníze → umře
    - očima malého Jana Nerudy
- sbírka **Arabesky**
  - povídka **Byl darebákem** – nejznámější
  - povídka **Trhani** – o dělnících na železnici

2.3 Karolína světlá (1830–1899)

- Johana Rottová
- povídky z pražského prostředí (Černý Petříček)
- ještědské romány
  - černobílá psychologie postav
  - jednoduchá chronologická kompozice vyprávění
  - prvky tajemna
  - kladné postavy bývají silné osobnosti, ženské hrdinky
  - řeší dilema osobního štěstí vs. nemorální jednání
  - vždy si zvolí čestné řešení situace, „Štěstí nelze dosáhnout porušováním mravních zákonitostí“
  - **Kříž u Potoka**
  - **Frantina**
    - starostka obce
    - v okolí se dějí loupeže, krádeže, zločiny
    - potká muže, do kterého se zamiluje, později zjistí, že stojí za zločiny
    - zabije ho, sama umírá
  - **Vesnický román**

2.4 Jakub Arbes (1840–1914)

- rozluštil deníky K. H. Máchy
- vězněn za politické názory
- psal **Romaneta**
  - vymyslel Neruda
  - něco mezi novelou a povídkou
  - záhadný, tajemný, mystický děj, v závěru vysvětlen pomocí logiky, vědy, techniky
  - inspirací E. A. Poe
- romaneto **Newtonův mozek**
  - dva kamarádi se zabývají kouzelnickými triky
  - po škole se rozejdou, jeden padne ve válce
  - později se znovu setkají, jelikož padlý byl zachráněn transplantací Newtonova mozku
- romaneto **Etiopská lilie**
  - matematik učiní objev
  - dostane děkovný dopis od přítele s lilí
  - výpočty se mu ztratí
  - po čase zjistí, že je použil na lisování lilie
- romaneto **Svatý Xaverius**
  - obraz v kostele sv. Mikuláše na Malé straně
  - má obsahovat šifru vedoucí k pokladu

3 Ruchovci

- vznik o deset let po Májovcích
- almanach **Ruch** (1686)
  - sestavil ho Josef Václav Sládek (který spadá k Lumírovcům)
  - propagace vlastenectví
  - přírodní lyrika, politické výzvy, historické povídky, vlastenecké elegie
- škola národní
  - cíl literatury – vychovávání národa
  - umění má sloužit aktuální společenské potřebě
  - spisovatelé mají povinnost se vyjadřovat k boji za národ
  - prvky lidové poezie a slovesnosti
  - historické motivy

3.1 Svatopluk Čech (1846–1908)

- lyrika, epika, poezie i próza
- sbírka **Písně otroka**
  - důraz na osvobození, právo, svobodu
  - protest proti rakouské vládě
  - kvůli cenzuře zasazeno do Afriky mezi černochoy
- cyklus povídek **Ve stínu lípy**
  - lyricko-epický, vyprávění příběhů pod lípou
- epos **Hanuman**
  - opičí král, opice se snaží napodobovat lidi
  - zesměšňuje lidské vlastnosti, kritika maloměstství napodobujícího vysokou společnost
  - epické
- **Broučkiády** (*čít. 281*)
  - hlavní postava **Matěj Brouček** – pivní vlastenec „spousta keců u piva, ale skutek utek“
  - výlety zprostředkovány alkoholem
  - román **Pravý výlet pana Broučka do měsíce**
    - potká obyvatele měsíce
  - román **Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do 15. století**
    - období husitských válek

3.2 Eliška Krásnohorská (1847–1926)

- libreta ke Smetanovým operám

1868 – almanach **Ruch**

- Josef Václav Sládek
- přírodní lyriky
- politické výzvy k národu
- historické povídky
- vlastenecké elegie

4 Lumírovci

- publikovali v časopise Lumír
- vznik v 70. letech krátce po ruchovcích
- škola kosmopolitní
  - snaha vidět širší souvislosti
  - pozvednout českou literaturu na světovou úroveň
  - seznámit české čtenáře se světovou literaturou
  - umění má svůj účel samo v sobě – „umění pro umění“
  - dokonalá forma, poutavý příběh
  - hl. cíle: estetická funkce, přinést nové žánry
- utkání v časopisech mezi kosmopolitní a národní školou
  - časopisy Lumír, Osvěta
  - polemiky
  - spory časem otupeny → spolupráce → Národní divadlo

Společné rysy ruchovců a lumírovců

- snaha o velkolepé vyjádření
- zájem o historii
- oživení básnické epiky
- básník má v kultuře důležité postavení
- novoromantická vlna
- ruchovci více domácí, lumírovci více cizí náměty

4.1 Josef Václav Sládek (1845–1912)

- stále živá díla
- sbírky poezie pro děti **Zlatý máj**, **Zvona a Zvonky**, **Skřivánčí písně**
- překladatelská činnost
  - 33 divadelních her Williama Shakespeara
  - snaha o zachování obsahu
    - těžké při překladu poezie
    - upřednostňoval před zachováním formy
  -
- cestoval na dva roky do USA
  - poznávání historie místního původního obyvatelstva
- 19 sbírek
- sbírka **Jiskry na moři**
  - po smrti ženy → smutné vyznění
- sbírka **Selské písně**
  - snaží se poukázat na hodnoty pudy
  - český sedlák – pozitivní lidské hodnoty
  - idylizace venkova, odpor vůči šlechtě

- půda má patřit tomu, kdo na ní pracuje
- sbírka **České znělky**
  - vlastenecké, vydáváno se Selskými písněmi
  - reagují na aktuální situace
  - lyrické básně

4.2 Julius Zeyer (1841–1901)

- bohatá rodina
- náměty v mytologii, české i světové
- román **Román o věrném přátelství Amise a Amila**
  - kontroverzní – upřednostněno přátelství před životem vlastních dětí
  - Amis umírá, Amil obětuje své děti na jeho záchranu
  - děti jsou oživeny Pannou Marií
  - námět ze Starého Zákona (Abrahám) a Řecka (Agamemnon a Ifigenie)
- pohádka **Radúz a Mahulena**
  - novoromantická scénická pohádka
  - princ Radúz zabloudí, potká Mahulenu, slíbí že se vrátí, královna ho zakleje (ldyž políbí ženu, zapomene na Mahulenu), Mahulena se promění v topol, Radúz si vzpomene a jeho milá se promění zpátky
  - divadelní hra, zfilmováno

4.3 Jaroslav Vrchlický (1853–1912)

- plodný autor, překladatel (považoval formu za důležitější než obsah)
- **parnasismus** – umění pro umění (podle pohoří Parnas, kde v Řecku sídlily múzy)
- uznávaný, sebekritický
- mladší generace mu vyčítala lpění na cizích vzorech
- poezie, milostná poezie
- básnický cyklus **Zlomky epopeje**
  - připomíná Legendu věků
  - snaha zachytit velké okamžiky dějin
  - není chronologické
  - epické i lyrickoepické básně
- komedie **Noc na Karlštejně**
  - žena Karla IV. se vplíží na Karlštejn
- (*čt. 293, 294*)